

SUÇA YÖNELEN VE YÖNELMEYEN ERGENLERİN STRES BELİRTİLERİ VE STRESLE BAŞA ÇIKMA ÖRÜNTÜLERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Ebru Basut*, Gülsen Erden**

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, suç girişimi olan ve olmayan ergenlerin stres belirtilerinin ve stresle başa çıkma örüntülerinin belirlenmesidir. **Yöntem:** Çalışmaya suça yönelen 60 ergen ile Çıraklık Eğitim Merkezlerinden herhangi bir suç yaşantısı olmayan 60 ergen katılmıştır. Çalışmaya katılan ergenlere Stres Belirti Listesi, Stresle Başa Çıkma Yolları Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Elde edilen verilere varyans analizi uygulanmıştır. **Bulgular:** İstatistik analiz sonucunda, suça yönelen ergenlerin stres belirtilerini daha yüksek düzeyde bildirdiği ve etkili başa çıkma örüntülerini daha az kullandıkları belirlenmiştir. **Tartışma:** Araştırma sonucunda çocuk suçluluğunu önleme ve suçlu çocukların yeniden toplumsallaştırılması sürecinde etkili başa çıkma örüntülerinin edindirilmesinin önemli bir uygulama olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Başa çıkma, çocuk suçluluğu, ergenlik, stres

SUMMARY: EVALUATION OF STRESS SYMPTOMS AND COPING PATTERNS OF ADOLESCENTS WITH AND WITHOUT CRIMINAL ATTEMPTS

Objective: The aim of this study is to evaluate the stress symptoms and coping patterns of adolescents with and without criminal attempts. **Method:** Sixty adolescents from Ankara Elmadağ Juvenile Detention House and 60 adolescents from Apprenticeship Training Centers without any criminal attempt included to this study. Stress Self-Assessment Checklist, Ways of Coping Scale and Personal Information Forms were applied to the participants. The obtained data were analyzed by analysis of variance. **Results:** As a result of the statistical analysis, it was found that, adolescents with criminal attempts notify stress symptoms in a higher level and rarely use effective coping patterns. **Discussion:** Consequently, it is concluded that, concerning the prevention of juvenile delinquency and the process of re-socialization, it is important to teach effective coping strategies.

Key Words: Adolescence, coping, juvenile delinquency, stress

GİRİŞ

İnsanlar yaşamları boyunca sadece hoş ve mutluluk verici olaylarla karşılaşmazlar. İstenmese de karşılaşılan olumsuz olaylar sonucu kişi duyduğu sıkıntı ve zorlanmayı hafifletmek ve sorunun üstesinden gelerek eski uyum düzeyine ulaşmak için çeşitli yollar deneyecektir. İşte bu noktada stres ve başa çıkma kavramlarından söz edilmektedir.

Folkman ve Lazarus tarafından geliştirilen etkileşimsel stres ve başa çıkma kuramına göre stres, bireyin zorlayıcı bir durumla karşılaştığında varolan kaynakları ile söz konusu durumun gereklilikleri arasında dengesizlik olması halinde ortaya çıkmaktadır. Yani diğer bir ifadeyle stres, bireyin huzur ya da genel iyilik durumuna yönelik bir tehdit olarak değerlendirdiği ve/veya varolan kişisel kaynaklarını aşan ya da zorlayan "kişi-çevre etkileşimi" sonucunda yaşanmaktadır

(Folkman 1984, Folkman ve Lazarus 1985, Folkman ve Lazarus 1986, Lazarus 1976, Lazarus 1993).

Folkman (1984), Folkman ve Lazarus (1985) ve Folkman ve Lazarus (1986)'a göre başa çıkma, bireyin dış ve iç dünyanın yarattığı gereksinim ve zorlukları gidermek, onları kontrol altında tutmak, gerginlikleri azaltmak için gösterdiği bilişsel ve davranışsal çabayı tanımlar. Başa çıkmanın işlevi ise genel olarak, bireyi olumsuz fiziksel ya da psikolojik sonuçlardan korumaktır.

Yazın içerisinde stresle başa çıkma davranışlarının iki genel isim altında toplandığı görülmektedir. Bunlar, sorunlu insan-çevre ilişkisinin, problem çözüme, karar oluşturma ve/veya hareket yoluyla kontrol edilmesi için kullanılan problem odaklı başa çıkma ve duyguların ya da sıkıntının düzenlenmesini, karşılaşılan taleplerin sonucu olarak hissedilen gerginliğin azaltılmasını amaçlayan duygu odaklı başa çıkma örüntüleridir (Folkman 1984, Folkman ve Lazarus 1986, Coyne ve Downey 1991). Aslında hiçbir başa çıkma

* Psk., T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara.

** Psk., Doç. Dr., Ankara Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Psikoloji Bl., Ankara.

örüntüsü özünde iyi ya da kötü değildir, ancak durumun gerektirdiği başa çıkma ile kişinin kullandığı başa çıkmanın uygunluğuna bağlı olarak, iyi ya da kötü sonuçlara neden olmaktadır (Glyshaw ve ark. 1989, Lazarus 1993).

Ergenlik çağı, belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü, çeşitli gelişimsel görevleri içeren ve çocukluktan yetişkinliğe geçiş ifade eden bir yaşam dönemidir (Renk ve Creasey 2003). Bu nedenle, stres ve başa çıkma kavramı ile ilgili çalışmalar sürdürülürken ergenlik dönemi tüm yaşam dönemleri içerisinde önemli görülmüştür. Ergenler bu dönemde, pubertenin getirdiği fizyolojik değişiklikler, yaşam deneyimleriyle gelen bilişsel kapasitedeki artışla bütünleşmek, aile ve ebeveynlerden bağımsızlığın artması yönündeki beklentileri başarmak, kendi cinsiyeti ve karşı cinsiyetle sosyal roller geliştirmek, akademik gereklilikleri gerçekleştirmek, meslek seçimi ve plan yapmak ve yetişkin rollerine hazırlanmak gibi pek çok stresli durumla karşı karşıyadır (Patterson ve McCubbin 1987). Bunlar ergenin yaşam dönemi boyunca ilk kez karşılaştığı ve toplumca ulaşılmaması beklenen hedeflerdir. Bu nedenle ergenin bu dönemde kullandığı başa çıkma örüntüleri önemlidir.

Bu dönemde ergen tarafından geliştirilen başa çıkma örüntülerinin yetişkinlikteki başa çıkma örüntülerinin çekirdeğini oluşturduğu, sağlıklı yetişkinliğin temellerinin bu dönemde önemli ölçüde atıldığı ve genç yaşlardaki deneyimlerin sonraki gelişimi değiştirdiği düşünülmektedir (Compas ve ark. 1985, Patterson ve McCubbin 1987, Compas ve ark. 1988).

Ergenlik dönemi içerisinde aile ve arkadaş gruplarının başa çıkma örüntüleri üzerindeki etkisi ile ilgili olarak farklı bulgular mevcuttur. Birey için anlamlı olan diğer kişilerle kurulan yakın ilişkiler, ergenin uyumlu ya da uyumlu olmayan başa çıkmaları için model olmaktadır. Ailenin ve özellikle ebeveynlerin davranışları başa çıkma için önemli bir model kaynağıdır. Aktif bir şekilde keşfeden ve uyumlu çözümler üreten ebeveynler, ergenlere aktif başa çıkma için model olacaktır. Katı ya da pasif başa çıkmacı ebeveynler ise ergenlere bu yönde model oluşturacaktır (Burt ve ark. 1988, Johnson ve Pandina 1991, Shulman 1993).

Ergenlerin bu dönemde stresle başa çıkma süreci içerisinde yöneldikleri bazı davranışlar olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Ergenlik döneminde

arkadaş grubu ile kurulan ilişkiler ve yaşanan stres ile başa çıkmanın bir yolu olarak madde kullanımına yönelme arasında güçlü bir ilişki olduğu bildirilmektedir. Bu dönemde bir toplumsallaşma kaynağı olan akran grubu, aynı zamanda ergenin bazı maddeleri rahatlama ve sorunlardan uzaklaşma aracı olarak görmesinde önemli bir etken olabilmektedir (Johnson ve Pandina 1991, Siqueira ve ark. 2000, Holahan ve ark. 2001, Kuposov ve ark. 2002).

Ergenlik Döneminde Stresle başa çıkma ve Suç İlişkisi

Genel nüfus içerisinde, antisosyal ve suçlu davranışların başlangıcının ergenlik yılları olduğu ve bu yaş döneminin bitimi ile bu tür davranışların da azaldığı düşünülmektedir. Düşük oranda bireyde ise bu davranışlar daha erken dönemde başlar ve yetişkinlik döneminde de devam eder (Tolan 1988). Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak, suçluluğu ortaya çıkaran kişilik ve çevrenin özellikleri yanında suçta yönelen ergenlerin stres düzeyleri ve kullandıkları başa çıkma örüntüleri de araştırmalara konu olmuştur.

Yapılan çalışmalarda suçlu ergenlerin genel olarak, suç kabul edilen davranış öncesinde yaşamlarında stresli yaşam olayı (özellikle istismar, ihmal, şiddete maruz kalma ve cinsel sarkıntılık) oranının yüksek olması ve bu durumla bağlantılı olarak travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini yüksek oranda sergiledikleri (Steiner ve Garcia 1997, Ruchkin ve ark. 2002); stresle başa çıkmak için suçta yönelen ergenlere aileleri tarafından sosyal desteğin yeterli düzeyde sunulmaması ya da bu desteğin ergen tarafından kullanılmaması (Tolan 1988, Johnson ve Pandina 1991); yaşadıkları stres karşısında daha yüksek savunmacılığa karşın daha düşük başa çıkma örüntüleri sergileme (Bartek 1993, Steiner ve Feldman 1995); sorun çözüme ve sosyal destek arama becerilerinde zayıflık, bilişsel kaçınmayı daha çok kullanma (Ruchkin ve ark. 1999); stresi inkar etme ya da yaşanan stresi saldırgan davranışlar ile dışa vurma (Recklitis ve Noam 1999); işlevsel olmayan ve kaçınmacı başa çıkmaları daha çok kullanma (Johnson ve Pandina 1991, Ruchkin ve ark. 2000); psikosomatik şikayetlerin yüksek oranda bildirilmesi (Steiner ve Garcia 1997, Recklitis ve Noam 1999, Williams ve Hollis 1999, Ruchkin ve ark. 2000); cezaevine yeni girenlerde, daha uzun süredir bu ortamda bulunanlara oranla daha yüksek düzeyde stres bildirme (McKenzie ve

Goodstein 1985) gibi bir takım özelliklere sahip oldukları belirlenmiştir. Tüm bu bilgiler, suça yönelen ergenlerin yaşamlarındaki stres etkenleri karşısında uygun başa çıkma yöntemleri kullanmadıklarını ve/veya kullanamadıklarını açıkça göstermektedir.

Yapılan bu çalışmada, suçlu ergenler ile suça yönelmemiş olan ergenler, yaşadıkları stres belirtileri ve stresle başa çıkma yolları açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Mevcut alan yazın içerisinde suça yönelen Türk ergenler ile ilgili olarak gerçekleştirilen bu çalışma sonuçlarının suça yönelen ergenlerin yeniden topluma kazandırılması sürecinde yararlı bir bulgu olabileceği ve bu eksikliği giderebilecek programlara kaynak oluşturabileceği düşünülmüştür.

YÖNTEM

Örnekleme

Suça yönelen ve yönelmeyen ergenlerin stres düzeyleri ile başa çıkma davranışlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan bu ön çalışmaya, toplam 120 ergen katılmıştır. Araştırma ve karşılaştırma grubunun oluşturulması sırasında herhangi bir örneklem belirleme yöntemine başvurulmamış, katılımda gönüllülük esas alınmıştır. Araştırma grubunu, araştırmanın yürütüldüğü tarihlerde Ankara Elmadağ Çocuk Tutukevi'nde kalan ergenler arasından en az ilkokul mezunu olan ve araştırmaya katılım için gönüllü ergenler oluşturmuştur. Karşılaştırma grubunu, Ankara ili sınırları içerisinde bulunan Çıracılık Eğitim Merkezleri'nden rastlantısal olarak belirlenen iki kurumda, araştırmanın yapıldığı tarihler arasında eğitimlerine devam eden ve katılıma gönüllü ergenler oluşturmaktadır. Araştırma ve karşıla-

tırma grubunu oluşturan ergenlerin yaş ortalamaları ve ortalama eğitim süreleri Tablo.1'de gösterilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan tüm katılımcılara Stres Belirti Listesi (SBL), Stresle başa çıkma Yolları Ölçeği (SBYÖ) ve demografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır.

Stres Belirti Listesi

Stres Belirti Listesi (SBL), stres durumundaki belirtilerin saptanması amacıyla DasGupta tarafından 1992 yılında geliştirilmiş, Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Hovardaoğlu (1997) tarafından yapılmıştır. Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda stres sonucu ortaya çıkan faktörlerin üç grupta toplandığı görülmüş ve bu faktörler, bilişsel duyuşsal (faktör 1), fizyolojik belirti (faktör 2) ve ağrı-yakınma (faktör 3) faktörleri olarak adlandırılmıştır (Hovardaoğlu 1997).

Stresle başa çıkma Yolları Ölçeği

Stresle başa çıkma Yolları Ölçeği (SBYÖ), 1980 yılında Folkman ve Lazarus tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması, Siva (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Oral (1994), SBYÖ'nün Türkçe formunu ergen örnekleme uyarlamış ancak 2 maddeyi bu örneklem için açık olmadıkları gerekçesi ile değiştirmiştir. Yaptığı çalışmada 8 faktör yapısı belirlemiştir: aktif başa çıkma, sosyal destek arama, çaresiz yaklaşım, iyimser yaklaşım, geri çekilme, kendini suçlama, doğa üstü güçlere inanma ve alınyazısına sığınma.

Tablo 1: Araştırma ve karşılaştırma grubunu oluşturan ergenlerin yaş ortalamaları ve ortalama eğitim süreleri

Katılımcı gruplar	N	Ort.yaş (yıl)	Ort.eğitim (yıl)
Tutukevi	60	16.6	6.8
Çıracılık Eğitim Merkezleri	60	16.5	8.1
Toplam	120	16.5	7.5

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu ile katılımcıların, ad-soyadı, yaş ve eğitim düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri, değerlendirmeler sırasında verilerin karışmasını engellemek amacı ile alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin her bir alt ölçeğe ait puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacı ile varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin Stres Belirti Listesi'ne (SBL) ait puanlarına uygulanan ANOVA sonuçları Tablo.2'de verilmiştir.

Tablo 2'de de görülebileceği gibi, Stres Belirti Listesi faktör 2 (fizyolojik belirti faktörü) dışında tüm alt alanlarda, araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin puanları arasında anlamlı farklılık

vardır. Suçta yönelmiş olan ergenler, karşılaştırma grubu ergenlerle kıyaslandığında, daha yüksek düzeyde stres belirtisi bildirmiştir.

Araştırma ve karşılaştırma grubunu oluşturan ergenlerin stresle başa çıkmak için kullandıkları yöntemlerin karşılaştırılması sonucunda ise "aktif başa çıkma" ve "çaresiz yaklaşım" örüntüleri dışındaki tüm alt alanlarda her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir. Stresle başa çıkma yolları ölçeği'ne ait puanlarla ilgili ANOVA sonuçları Tablo.3'de gösterilmiştir.

Stresle başa çıkma yolları ölçeği'ne ait alt ölçeklerden "alın yazısına sığınma", "sosyal destek arama", "iyimser yaklaşım", "geri çekilme", "kendini suçlama" ve "doğüstü güçlere sığınma" örüntülerinde suçta yönelmiş ve suçta yönelmemiş olan ergen grubunun puanları farklılık göstermektedir.

Araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin Stresle Başa Çıkma Yolları Ölçeği'nin alt ölçek-

Tablo 2: Araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin Stres Belirti Listesi ve alt ölçeklerine ait ANOVA sonuçları (Hata varyansı, F sütununda parantez içerisinde gösterilmiştir)

Stres Belirti Listesi		Tutukevi	Çıraklık Eğitim Merkezleri	F (s.d.= 1-118)
Bilişsel duyuşsal faktör	Ort. s	31.9 6.9	27.3 7.9	24.2* (34.0)
Fizyolojik belirti faktörü	Ort. s	16.9 4.2	16.1 3.5	1.6 (9.1)
Ağrı – yakınma faktörü	Ort. s	15.4 4.2	14.0 4.1	9.6* (10.1)
Toplam puan	Ort. s	72.3 13.9	64.9 15.0	19.6* (108.0)

* p< .05

Tablo 3: Araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin Stresle Başa Çıkma Yolları Ölçeği alt ölçeklerine ait ANOVA sonuçları (Hata varyansı, F sütununda parantez içerisinde gösterilmiştir)

Stresle Başa Çıkma Yolları Ölçeği	Tutukevi	Çıracılık Eğitim Merkezleri	F (s.d.= 1-118)
Aktif başa çıkma	Ort 39.2 s 9.4	37.6 9.1	1.7 (78.2)
Alinyazısına sığınma	Ort 14.4 s 4.7	12.6 4.6	12.9* (20.9)
Sosyal destek arama	Ort 19.1 s 4.9	16.6 5.7	5.9* (28.5)
Çaresiz yaklaşım	Ort 19.2 s 4.2	18.2 4.7	.86 (20.3)
İyimser yaklaşım	Ort 11.9 s 3.0	10.1 3.4	9.8* (9.6)
Geriçekilme	Ort 9.0 s 3.3	6.8 3.6	13.7 (10.4)
Kendini suçlama	Ort 5.0 s 1.9	3.4 1.9	16.8* (3.5)
Doğüstü güçlere sığınma	Ort 5 s 2.5	3.9 1.9	18.8* (5.3)

* p< .05

lerine ait puan ortalamaları incelendiğinde farklılık belirlenen tüm örüntülerin suça yönelmiş olan ergen grubunca daha çok kullanıldığı belirlenmiştir. Problem odaklı başa çıkma olarak değerlendirilen "aktif başa çıkma" örüntüsünde araştırma ve karşılaştırma grubu ergenlerin farklılık göstermemesi ise beklenmedik bir bulgudur.

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan iki grup ergenin stres belirtileri değerlendirildiğinde belirtilen stres belirtileri açısından suça yönelmiş olan ergenler ile mesleki eğitimlerine devam eden ergenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Araştırma gruplarının, Stres Belirti Listesi puanlarına genel olarak bakıldığında, yüksek puanlar aldıkları gözlenmiştir. Ergenlik döneminin pek çok farklı alanda stresli yaşantılar içeren bir dönem olması ve ergenlerin bu

dönemde yüksek düzeyde stres yaşadıklarına ilişkin alan yazın bilgileri (Burt ve ark. 1988, Patterson ve McCubbin 1987) düşünüldüğünde stres belirtilerinin içinde bulunulan dönemle ilişkili olarak yükseldiği düşünülmektedir.

Söz konusu stres belirtilerinin yüksek düzeyde belirlenmesi, içinde bulunulan döneme olduğu gibi sahip olunan sosyoekonomik şartlara da bağlanabilir. Katılımcıların demografik verileri değerlendirildiğinde orta ve alt sosyoekonomik düzeyde buldukları görülmüştür. Alan yazın içerisinde, düşük sosyoekonomik şartlara sahip olan ergenlerin daha varlıklı yaşantılarına oranla daha büyük stresörlere maruz kaldıkları ve ergenlerin de bunlardan yoğun bir şekilde etkilendiği belirtilmektedir (Tolan 1988, Aneshensel ve ark. 1991, Rosella ve Albrecht 1993). Bir başka ifadeyle, katılımcı iki grupta da stres belirtilerinin yüksek düzeyde belirlen-

mesinin hem içinde bulunulan yaşam dönemine hem de sahip olunan sosyoekonomik şartlara bağlı olduğu düşünülebilir.

Stres belirtilerinin suçta yönelmiş olan grup ile suçta yönelmemiş grup arasında anlamlı farklılaşma göstermesi ise mevcut alan yazın ile tutarlı bir sonuç olarak dikkati çekmektedir (Steiner ve Garcia 1997, Williams ve Hollis 1999, Recklitis ve Noam 1999, Ruchkin ve ark. 2000, Ruchkin ve ark. 2002). Recklitis ve Noam (1999), stresi inkar etmeyi içeren başa çıkma davranışları ya da stresle ilgili yakınmalarda bulunmanın dışa vuran belirtilerle ilişkili olduğunu ve bu durumun da en çok suçta yönelmiş olan ergen grubunda bulunduğunu bildirmektedir. Ruchkin ve arkadaşları (2000) da, somatik yıkılmaların suçlu ergen grubunda daha fazla görüldüğünü bildirmektedir.

Stres Belirti Listesi faktörlerine ait puanlar incelendiğinde suçta yönelmiş olan ergenler ile suçta yönelmemiş olan ergenler arasında faktör 1 (bilişsel-duyusal faktör) ve faktör 3 (ağrı-yakınma faktörü) için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Faktör 2 (fizyolojik belirti faktörü) için ise anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Bu durum ergenlikte geçirilen bir dizi fizyolojik değişim ve ergenlerin beden ilgilerine bağlanabilir.

Araştırmacılar (Adler ve Matthews 1994, Sheridan ve Radmacher 1992), stres altında ortaya çıkan belirtilerin ve stresin olumsuz etkilerinin, başa çıkma mekanizmalarındaki bozulmaların bir sonucu olduğunu ileri sürmektedirler (Akt: Hovardaoğlu 1997). Stres altında başa çıkma mekanizmalarının yetersiz kaldığını gösteren en uygun yordayıcının, Stres Belirti Listesi (SBL) faktör 1(bilişsel-duyusal faktör) olduğu belirlenmiştir. Nitekim, suçta yönelmiş ve özgürlüğünden yoksun bırakılmış ergen grubu ile mesleki eğitimlerine devam eden ergen grubunun bilişsel duyusal faktör puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunması, suçta yönelen ergen grubunun, stres altında kullandıkları başa çıkma mekanizmalarının yetersiz kaldığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Stresle başa çıkma davranışları incelendiğinde, "aktif başa çıkma" ve "çaresiz yaklaşım" dışında tüm başa çıkma türlerinde araştırma ve karşılaştırma grubu katılımcılarının aralarında anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulgu mevcut alan yazına uygun değildir. Yazın içerisinde

önceki çalışmalarda suçta yönelen ergen gruplarında aktif başa çıkmanın daha az başvurulan bir başa çıkma yöntemi olduğu vurgulanmaktadır (Recklitis ve Noam 1999, Ruchkin ve ark. 1999, Ruchkin ve ark. 2000).

İstatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenen "alinyazısına sığınma, sosyal destek arama, iyimser yaklaşım, geri çekilme, kendini suçlama ve doğüstü güçlere sığınma" başa çıkma davranışları ile ilgili bulgular ise alan yazına benzerdir. Ruchkin ve arkadaşları (1999) ve Ruchkin ve arkadaşları (2000), suçlu ergenlerin bilişsel ve davranışsal kaçınmayı karşılaştırma gruplarına göre daha çok kullandıklarını, Recklitis ve Noam (1999) da yine aynı şekilde stresten pasif olarak çekilmeyi içeren başa çıkma davranışları ya da stresten dikkatini uzaklaştırmak gibi davranışların, suçlu ergen grubunda görülen özellikler olduğunu bildirmektedir.

Stresle başa çıkma ile ilgili olarak "çaresiz yaklaşım" da her iki grup arasında farklılaşmanın olmaması ise yine buldukları sosyal sınıfa bağlanabilir. Barker ve arkadaşları (1990), düşük sosyal sınıftaki kişilerin daha çok umutsuzluk yaşadığını ve stresle başa çıkmak için daha çok duygu odaklı başa çıkmaları kullandıklarını belirtmektedir. Yüksek sosyo-ekonomik düzeyden gelen kişiler ise sorunu çözmeye çalışmak gibi belirli davranışsal ve bilişsel başa çıkma davranışlarını daha çok kullanmakta ve sorunu görmezden gelmeyi daha az kullanmaktadır. başa çıkma davranışlarının içinde bulunulan kültür, aile, arkadaş grubu gibi etkenler tarafından şekillendirildiği düşünüldüğünde, mevcut bulgu şaşırtıcı görünmemektedir.

Tüm bu veriler doğrultusunda ergenlik dönemi içerisinde bulunan bireylere, yaşadıkları stresi idare edebilmeleri için gerekli becerilerin öğretilmesinin, gelecek yaşamlarında çeşitli psikiyatrik bozukluklardan suçlu davranışlara kadar uzanan geniş bir dağılımdaki olumsuz sonuçların ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi boyutlarında etkisi olacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda, suç kabul edilen davranışları sergileyen ve araştırmaya dahil edilen özgürlüğünden yoksun bırakılmış ergen grubunun yaşamlarındaki stresle başa çıkma konusunda sıkıntı yaşadıkları belirlenmiştir. Bu durum gerek davranışsal (dürtüsellik, saldırganlık ve suç kabul edilen davranışlar gibi) gerekse

duygusal boyutlarda (kaygı, depresyon, somatik şikayetler gibi) farklı sonuçlara neden olmaktadır. Yeniden toplumsallaştırılma, topluma kazandırılma süreci içerisinde suça yönelen ergenlere etkili stresle başa çıkma örüntülerinin kazandırılması, gerek kurum içinde gerekse kurumdan çıktıktan sonra sağlıklı bir yaşam sürdürmelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca söz konusu eğitimlerin tekrar suç işleme eğilimini büyük oranda engelleyeceği düşünülmektedir.

Hem suça yönelmiş hem de risk grubunda yer alan ergenlere uygulanacak sorun çözme becerileri, bilişsel yeniden yapılandırma, öfke kontrolü eğitimi, sosyal beceri eğitimi gibi eğitim programları ile yaşam içerisinde ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların azaltılabileceği düşünülmektedir. Böylece, hem çocuk suçluluğu hem de suçlu davranışların tekrarlama riski en aza indirgenebilir. Söz konusu eğitim programlarına ailelerin katılımının da sağlanması hem programların etkililiği hem de kalıcılığı açısından önemli görülmektedir.

Araştırmada bazı sınırlılıklar da söz konusudur. Gerçekleştirilen bu ön çalışmaya, sadece Ankara Elmadağ Tutukevi'nde kalan ve erkek ergenler dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarının daha genellenebilir olabilmesi için, daha büyük örneklem gruplarını içeren ve kız ergenlerin de katılımcı olacağı yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Gerçekleştirilecek bu tür çalışmaların, çocuk suçluluğunu önleme konusunda, hem yeniden topluma kazandırma alanında hem de koruyucu eğitim programlarının hayata geçirilebilmesinde önemli katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Aneshensel CS, Rutter CM, Lachenbruch PA (1991) Social structure, stress, and mental health: Competing conceptual and analytic models. *Am Sociol Rev* 56: 166-178.

Barker C, Pistrang N, Shapiro DA ve ark. (1990) Coping and help-seeking in the UK adult population. *Br J Clin Psychol* 29 :271-285.

Bartek SE, Krebs DL, Taylor MC (1993) Coping, defending, and the relations between moral judgement and moral behavior in prostitutes and other female juvenile delinquents. *J Abnorm Psychol* 102: 66-73.

Burt CE, Cohen,LH, Bjorck,JP (1988) Perceived family environment as a moderator of young adolescents' life stress adjustment. *Am J Comm Psychol* 16: 101-122.

Compas B, Davis GE, Forsythe CJ (1985) Characteristics of life events during adolescence. *Am J Comm Psychol* 13: 677-691.

Compas B, Malcarne V, Fondacaro KM (1988) Coping with stressful events in older children and young adolescents. *J Counsult Clin Psychol* 56: 405-411.

Coyne JC, Downey G (1991) Social factors and psychopathology: Stress, social support and coping processes. *Ann Rev Psychol* 42: 401-425.

Das Gupta (1992) Perceived control and examination stress. *Psychology. Am J Hum Behav* 29: 31-34

Folkman S (1984) Personal control and stress and coping processes: A theoretical analysis *J Pers Soc Psychol* 46: 839-852.

Folkman S, Lazarus RS (1980) An analysis of coping in a middle-aged community sample. *J Health Soc Behav* 21: 219-239.

Folkman S, Lazarus RS (1985) If it changes it must be a process: Study of emotion and coping during three stages of a college examination. *J Pers Soc Psychol* 48: 150-170.

Folkman S, Lazarus R (1986) Appraisal, coping, health status and psychological symptoms. *J Pers Soc Psychol* 50: 571-579.

Glyshaw K, Cohen LH, Towbes LC (1989) Coping strategies and psychological distress: Prospective analyses of early and middle adolescents. *Am J Comm Psychol* 17: 607-623.

Hollahan C, Moos RH, Holahan CK ve ark. (2001) Drinking to cope, emotional distress and alcohol use and abuse: a ten year model. *J Stud Alcohol* 62 : 190-198.

Hovardaoğlu S (1997) Stres belirtileri ile durumsal ve sürekli kaygının yordanması. *Kriz Dergisi*, 5: 127-134.

Johnson V, Pandina RJ (1991) Effects of the family environment on adolescent substance use, delinquency, and coping styles. *Am J Drug Alcohol Abuse* 17: 71-88.

Koposov RA, Ruchkin VV, Eisemann M ve ark. (2002) Alcohol use in adolescents from northern russia: The role of the social context. *Alcohol* 37: 297-303.

Lazarus RS (1976) *Patterns of adjustment*. New Jersey : McGraw-Hill Book Company Third Edition

Lazarus RS (1993) Coping theory and research: past, present, and future. *Psychosom Med* 55: 234-247.

McKenzie DL, Goodstein L (1985) Long-Term incarceration impacts and characteristics of long-term offenders. *Crim Justice Behav* 12: 395-414.

Patterson JM, McCubbin HI (1987) Adolescent coping style and behaviors: conceptualization and measurement. *J Adolesc* 10: 163-186.

Oral A (1994) Sources of stress and coping strategies during adolescence. Yüksek lisans tezi O.D.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Recklitis CJ, Noam GG (1999) Clinical and developmental perspectives on adolescent coping. *Child Psych Hum Dev* 30: 87-101.

Renk K, Creasey G (2003) The relationship of gender, gender identity, and coping strategies in late adolescents. *J Adolesc* 26: 159-168.

Rosella JD, Albrecht SA (1993) Toward an understanding of the health status of black adolescents: An application of the stress-coping framework. *Issues Compr Pediatr Nurs* 16: 193-205.

Ruchkin V, Eisemann M, Hagglöf B (1999) Coping styles in delinquent adolescents and control: the role of personality and parental rearing. *J Youth Adolesc* 28: 705-717.

Ruchkin V, Eisemann M, Hagglöf B (2000) Coping styles and psychosomatic problems: Are they related? *Psychopathology* 33: 235-239.

Ruchkin VV, Schwab-Stone M, Koposov R ve ark. (2002) Violence exposure, posttraumatic stress, and personality in juvenile delinquents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 41: 322-329.

Shulman S (1993) Close relationship and coping behavior in adolescence. *J Adolesc* 16: 267-283.

Siqueira L, Diab M, Bodian C ve ark. (2000) Adolescents becoming smokers: the role of stress and coping methods *J Adolesc Health* 27 : 399-408.

Steiner H, Feldman SS (1995) Two approaches in the measurement of adaptive style comparison of normal, psychosomatic ill, and delinquent adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 34: 180-190.

Steiner H, Garcia BA (1997) Posttraumatic stress disorder in incarcerated juvenile delinquents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 36: 357-365.

Tolan P (1988) Socioeconomic, family, and social stress correlates of adolescent antisocial and delinquent behavior *J. Abnorm Child Psychol* 16 : 317-331.

Williams RA, Hollis HM (1999) Health beliefs and reported symptoms among a sample of incarcerated adolescent females *J Adolesc Health* 24: 21-27.